

Sociologické a teologické přístupy v pastorální teologii

Pavel Ambros

HISTORICKÉ POJETÍ PASTORÁLNÍ TEOLOGIE

Pastorální teologie dnes velmi často klade otázky a hledá odpovědi sociologickým jazykem. Nepřekvapí nás to tehdy, když budeme vědět, že nevychází z reflexe božsko-lidského jednání, nýbrž z analýzy pastorační činnosti jako sociologického fenoménu. Důvody jsou historické. Pojem »pastorace« je etymologicky odvozen z pojmu »pastýř«, ve smyslu biskup, popřípadě kněz.¹ Život a působení církve byly vždy velmi úzce spjaty s kněžstvím, jako nositelem úřadu v církvi, garantem víry. Tridentská reforma pastorace vtiskla celému následujícímu období jasné zásady, které přenesly zcela těžiště pastorace do činnosti kněží a biskupů. Pastorační činnost se ztotožnila s jejich činností.² Pastorální teologie odpovídala na praktické otázky kněží v oblasti morálky a práva.³

Pastorální teologie vznikla jako samostatná vědecká disciplína osvětskou reformou v Rakousku-Uhersku v roce 1777.⁴ Na základě návrhu Štěpána Rautenstraucha byla začleněna do celku univerzitních studií přípravy ke kněžství.⁵ Osvícenství považovalo působení kněze za významný výchovný faktor modernizace státního zřízení, v duchu »josefinismu«.⁶ Jediným předmětem nové teologické disciplíny se stal farář, který dostával teologický podklad pro své vědomí identity. Představoval konkrétní záruku poučení, mravního pořádku, slušnosti, tradovaného náboženského života i civilního řádu. Jeho pragmatické pojetí pastorální teologie vycházelo z kanonického a státního zákonodárství jako rovnocenného pramene pro činnost církve (tj. kněží – farářů) a zůstalo, alespoň ve střední Evropě, až do Druhého vatikánského koncilu určující pro mentalitu pastorace.⁷

1. Srov. LG 23, 18, 20.

2. Např. povinnost rezidence, vizitace, teritoriální princip a jeho přesné vymezení, jednotná liturgie, misál, breviář, rituál, pontifikál, ceremoniář, irénicko-konstruktivní a polemické pojetí katecheze a kázání; srov. H. SCHUSTER, „Die Geschichte der Pastoraltheologie“, in F. X. ARNOLD – K. RAHNER (ed.), *Handbuch der Pastoraltheologie*, Freiburg, Herder 1971, sv. 1.

3. Srov. P. BINSFELD, *Enchiridion theologiae pastoralis*, Trier, [b. n.] 1541.

4. Srov. K. ČINÁTL, „Katolické osvěcenství a koncept pastorální teologie“, *Kuděj: Časopis pro kulturní dějiny*, 2000, č. 2, s. 28–39.

5. Srov. F. S. RAUTENSTRAUCH, *Entwurf einer besseren Einrichtung theologischer Schulen in den k. k. Erblanden*. Wien, [b. n.] 1782.

6. E. WINTER, *Josefinismus a jeho dějiny: Příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740–1848*, Praha, 1945, s. 123–135; F. KLOSTERMANN – J. MÜLLER, *Pastoraltheologie: Ein entscheidender Teil der Josephinischen Studienreform: Ein Beitrag zur Geschichte der praktischen Theologie*, Wien, Herder 1979.

7. Srov. R. WEBER, *Mission und Pastoraltheologie: Die Missionstätigkeit in der Kirche in den pastoraltheologischen Lehrbüchern der Aufklärung bis zur Gegenwart*, Graz, K. F. Universität 1974, s. 40nn.

V katolickém chápání splýval pojem »pastorace« s pojmem »duchovní vedení« a »duchovní správa«. Těžištěm pojmu »pastorace« bylo spíše jednání církve v rovině obecnější. Výraz »duchovní vedení« se užíval pro pastorační v osobním kontaktu, »duchovní správa« zahrnoval oblast administrativy.⁸ Pastorační teologie opouštěla teologickou spekulaci z toho důvodu, aby nastolila otázku účinnosti praxe. Tento přístup otevřel cestu k její sociologizaci.

ZÁKLADNÍ SOCIOLOGICKO-KULTURNÍ ASPEKTY SOUČASNÉ PASTORACE

Pastorační činnost církve se dnes setkává s různými podobami lidské chudoby, které nelze obejít. Chudoba se projevuje především v nedostatku či ztrátě umění vzájemné komunikace a schopnosti podílet se na životě druhých. Odcizení se stává základním pocitem moderního člověka. Častou reakcí na ochuzování života lidí jsou postoje rezignace, skepse a postoje náboženského protestu. Typickým syndromem tohoto stavu je vysoká míra individualismu, svázaného s pocitem nedostatku smyslu, postupná ztráta schopnosti vytvořit osobní transcendentální postoj. Těžiště zájmu tvoří kariéra, uvažuje se výlučně v intencích »zásluha«, »odměna«, »výdělek«, cílem je dosáhnout životního maxima vzhledem k životnímu standardu.⁹ Další reakci člověka na současnou situaci lze popsat jako »mentalitu pronikavého pocitu zbytečnosti, úsilí o dospělost a zralost«. Člověk si programově volí postoje, které ho uchovávají v infantilní rovině. Ze stejného zdroje vyrůstají i fundamentalisticky orientované proudy, které naplňují touhu po nenáročném a nekomplikovaném jasnosti a pevnosti, před složitostí celku. Dožadují se takového řádu, který by usměrnil svobodu člověka povrchním a jednoduše kontrolovatelným způsobem.¹⁰

Na druhé straně se stále častěji setkává pastorační činnost církve s nasyceností, popřípadě přesyteností.¹¹ Mnoha lidem jakoby nic nechybělo, jejich nespokojenost vyrůstá z jiných kořenů než z materiálního nedostatku. Všechny potřebné věci v podstatě mají. Potíž nastává s přebytkem, který nejsou schopni zkonzumovat. Celé skupiny lidí dnes usilovně hledají, jak vyplnit prostor hrou a zábavou. Životní styl je stále zřetelněji určován touhou po uspokojení dychtivosti ve vzrušení a zábavě. Jsou k tomu vedeni svými idoly a vzorovými významy, které je obklopují ve světě reklamy, metodách volného trhu a programové módnosti.¹²

8. V současné době ještě není zcela zřejmé, jaká terminologie postupně zobeční. Označení »farní úřad« je zaměňován termínem »duchovní správa« či »duchovní služba«, do obecného povědomí se dostává i výraz »pastorační středisko« (chápané jako specializovanější forma »duchovní správy«). V této nejednoznačnosti se především odráží snaha nalézt co nejjasnější formulaci vztahů »seshora dolů«, »pastýř« a »ovečka«, kněz a laik. Podrobněji vztah laik – kněz srov. P. AMBROS, *Křesťan a život ve světě: Odkaz předkoncilní diskuse teologie »laikátu« a Druhého vatikánského koncilu dnešní praxi církvi*, Olomouc, Univerzita Palackého 1989, s. 113–125.

9. Srov. V. HAVEL, »Kdo ohrožuje naši svěbytnost,« *Literární noviny*, 2000, č. 46, s. 1, 3.

10. Sociální pohled srov. P. AMBROS, »Řeholní život jako prorocství,« in *Setkání vyšších představených ženských řeholí střední a východní Evropy: Praha 18.–23. srpna 1997*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 1997, s. 11–26.

11. Srov. »The Salzburger Statement the Club of Rome,« *Technological Forecasting and Social Change*, 1974, č. 3.

12. Srov. A. KING – B. SCHNEIDER, *První globální revoluce: Svět na prahu nového tisíciletí*, Bratislava, 1991.

Pastorace se vyčerpává činností zaměřenou na »zbytek Izraele« (to znamená skupinu praktikujících), mnohdy jako služba, uspokojující soukromou sféru člověka, na rovině ostatních privátních sfér.¹³ Je neustále vystavována riziku, že se spíše než »viditelným znamením spásy«, hodnověrně spojeným s životem člověka, stane soukromou sférou, v níž se rafinovaným způsobem projeví individualismus moderního člověka. Tak by se pastorace pro běžného člověka (a církev sama) mohla stát něčím nadbytečným. Víra se stává nedůležitou, evangelium nepřináší spásu a osvobození, a proto takové pojetí pastorace ústí do rezignace zvěstovat evangelium vůbec.

Pastorace sama sebe chápe jako předkládání nabídek a možností, ze kterých je třeba si vybrat. Pastorace jako »nabídka« ztrácí cit pro vlastní cenu a poznenáhlu se prezentuje spíše jako »podbízení«, spojené často s nevкусem. Nevybíravý »pastorační luxus« a »pastorační kýč« je brzy zbaven povrchní přitažlivosti, vyčerpává a ztrpčuje lidskou a křesťanskou zkušenost. Je vždy nutné zvažovat, zda konkrétní pastorační činnost (používání moci, prožívání utrpení, způsob vyučování a vzájemná láska, organizace, strategie) přijímá evangelní měřítko.¹⁴

KAŽDODENNÍ ŽIVOT JAKO SOCIOLOGICKÝ FENOMÉN A PASTORACE

Pastorace se zabývá každodenním životem. Každodennost je všední, pravidelně se opakující činnost. Lze ji předvídat. Jejím smyslem je uchování a rozvíjení života jednotlivce, malé skupiny a celé společnosti. Řídí se známými normami, nepsanými pravidly hry. Má svoji přesně vymezenou dobu, pravidelnost, stereotyp. Každodennost je utvářena běžnými znalostmi zdravého rozumu a používá hovorový jazyk. Každodenní život je srozumitelný, neklade otázky, člověk ho má ve své moci. Základní roli zde hrají vztahy a komunikace. Mnoho věcí se děje spontánně a nereflektovaně. V každodennosti zrají základní otázky po smyslu, které se objevují v různých podobách. Spolu s nimi se probouzí i svět snů, tužeb a fantazie. Je světem prvotních zájmů, snah a bezvýhradně přijímaných zřejmostí, světem »všem známým«, světem bezprostředně evidentním, jistot bezpodmínečně platných, které není třeba »objektivně« poznávat. Je předem daným horizontem, předpokladem každé skutečné i možné praxe. Každodennost se prožívá v »mikrosvětech«, které mají pro člověka smysl. Jak je rozdělen svět jednotlivce do jednotlivých rovin života, tak jsou segmentovány i jednotlivé smysly těchto rovin. Segmentaci »smyslů« lze někdy jen velmi těžce integrovat do jednoho velkého smyslu života (rodina, sportovní klub, zaměstnání, záliba, farnost atd.). Mnozí ztratili schopnost dát jednotlivé »malé životní smysly« do souvislosti nerozděleného, posvátného smyslu života. Každodennost se stává jedním malým »mikrokosmem« člověka. Rutinní aktivity (práce, jídlo, pití, oblékání, spánek, hygiena, nákupy, cestování, setkávání s přáteli, péče o děti atd.) jsou v našem životě nereflektovány do té doby, dokud se neobjeví hraniční situace, která vyvede člověka z rovnováhy. Zpochybnění jistot všedního dne vede ke vzá-

13. A. OPATRNÝ, *Pastorační situace u nás: Analýzy a výhledy*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 88.

14. Srov. Jan 10,10.

jemné interakci, komunikaci a reflexi rutinních vzorů a modelů jednání. Je tím pozitivně narušen standard, který je člověku vnucován dobovými potřebami.¹⁵

Základní podmínkou pastorače je přirozený postoj, to znamená postoj, který nezpochybňuje existenci člověka v jeho životním prostředí. Není možná bez předpokladu, že ve stejném světě žijí jiní lidé, a že tito lidé o nás obdobným způsobem smýšlejí. Tento svět má svoji vlastní historii, je navrstvením všech předchozích zkušeností, je sumou určitého vědění a poznání, jež je jednotlivci k dispozici. Pastorač je založena na individuální specifické zásobě vědění, které je člověku permanentně k dispozici. Na základě těchto poznatků je člověk schopen vytvořit typizaci skutečnosti a interpretovat sám (nebo přejímat interpretace druhých) minulé i současné, vlastní i cizí jednání. To, co člověk v dané chvíli zakouší, se rozpoznává jako známé, i když jde o novou skutečnost.

Dále je pastorač založena na typizaci každodenního života a vychází z interpretací, které o sobě podávají jednotliví lidé. Jejich interpretace jsou branou k pastoračnímu jednání, protože otvírají smysl. Je třeba si uvědomit, že v pastorači se nejedná o akademické poznání, ale o praktický výklad událostí (typizaci, interpretaci). Člověk je v každodenním životě stažen před konkrétní požadavky, před praktické nároky. Interpretace je praktická v tom smyslu, že hovoří o projektech a programech, které chceme ve svém světě uskutečnit. Je možné jim porozumět jen v přesvědčení, že moji bližní vnímají svět a jednají v něm podobně jako já. Upozorňuje na to fenomenologická sociologie, když hovoří o reciprocitě perspektiv: „Důsledkem odlišné biografické situace každého konkrétního člověka je to, že každý vidíme svět z odlišné perspektivy; soužití ve světě je možné proto, že tyto perspektivy jsou hypoteticky zaměnitelné. Teze o reciprocitě perspektiv tedy vlastně říká, že předpokládám, že moji bližní vnímají stejný svět jako já a jednají v něm na svých místech podobně jako já jednám na svém místě. Kdybychom si vyměnili pozice, já bych viděl svět tak, jak jej vidí jiný, a jiný by jej viděl tak, jak jej vidím nyní já.“¹⁶ Z tohoto důvodu je člověk schopen uznat, že lidé přikládají každodenním aktivitám odlišný význam. Vzájemné porozumění a smysluplná interakce z něho plynoucí je proto možná. Pastorač začíná tam, kde jsme schopni odstoupit od každodenního života a reflektovat ho s přihlédnutím ke zkušenosti církve na základě reciprocity perspektiv.

Přirozený svět je dnes hluboce narušen i kvůli životnímu rytmu, který se změnil v životní tempo. Schopnost spojovat jednotlivé oblasti života je stále obtížnější. Standard současného způsobu života vytváří stále radikálnější se od sebe vzdalující světy, takže pastorač může tento směr překonat často jen za cenu změny standardu života, odvahy odlišit se. To klade dnes na člověka dlouhodobě vnímané břemeno a těžce snesitelnou zátěž.

15. Standard je taková forma života, která je společensky akceptovatelná a legitimní. Přijetím standardu se definuje identita jednotlivce v kolektivu, ke kterému přináleží; srov. J. D. DOUGLAS, *Understanding Everyday Life*, London, 1973.

16. *Velký sociologický slovník*, Praha, Karolinum 1996, sv. I, sv. II, s. 912.

TEOLOGICKÉ VYMEZENÍ PASTORACE A PŘEKONÁNÍ JEDNOSTRANNÝCH SOCIOLOGIZUJÍCÍCH PŘÍSTUPŮ

Pojem »pastorace« je spojen se základním posláním církve přinášet spásu. Církve je svojí pastorační činností znamením spásy pro svět. „Církve je totiž v Kristu jakoby svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva ... plné jednoty v Kristu.“¹⁷ Pastorální teologie zkoumá, kdo, jak a kde v současné době tuto spásu přináší do života lidí. Vymezuje, kdo může a má schopnost a kompetenci pracovat ke spáse. Nositelem pastorační činnosti církve je ten, kdo svoji činnost vztahuje ke spáse, přinesenou Kristem skrze církve v přítomnosti Duha svatého, nyní a na tomto místě.¹⁸ Přináší odpověď víry jako poznání, které vede jednotlivce i společenství v každodenním životě i v mimořádných okolnostech života k hlásání evangelia, slavení velikonočního tajemství a účinné lásky.

Pastorální teologie se v podstatě chápe trojím způsobem: Činnost a praxe vlastní pastýřům (klerocentrická praktická teologie),¹⁹ činnost a praxe církve (ekleziocentrická praktická teologie),²⁰ působení církve ve společnosti a náboženská činnost vůbec (i mimo církve) na pozadí vzniku nových podob soudobého křesťanství (soteriocentrická praktická teologie).²¹ Pastorální teologie se zabývá náboženskou činností v souvislosti s lidskou činností, komunikací a plánováním. Můžeme pozorovat (v jednotlivých pozicích pastorálních teologů) soustředěnost a zaujatost náboženskou, křesťanskou a církevní praxí, v komunikativní a renovační schopnosti, jak směrem »ad intra«, tak směrem »ad extra«, v závislosti na vnějších a vnitřních podmínkách.

V této souvislosti Josef Müller upozorňuje na opomíjené napětí mezi profesionalitou a spiritualitou.²² Lze pozorovat tendenci k profesionalizaci jednotlivých činností v pastorační. S tím souvisí i rostoucí napětí mezi kněžími v běžné pastorační, kteří měli monopol na pastorační činnost, a mezi specialisty, kteří se stále zřetelněji prosazují v pastorační činnosti církve (řeholníci, odborníci kněží i laici). Profesionalizace přináší do pastorální činnosti církve důsledky, které známe z ostatní odborné činnosti. Znalosti a dovednosti vedou k potřebnosti, která vytváří nový druh moci z ní vyrůstající. Schopnost sloužit vede k »moci služby«. Profesionál disponuje něčím vzácným, co zvyšuje jeho cenu, uchovává si expertní pozici. Na druhé straně

17. LG 1.

18. Srov. M. LEHNER, „Prokrustovo lože: Systematické pokusy v pastorální teologii,“ in *Teologické texty*, roč. 7, 1996, č. 5, s. 148–151; P. AMBROS, „Cíle moderní pastorální teologie,“ in *Teologické texty*, roč. 7, 1996, č. 5, s. 151–153; A. KŘÍŠŤAN, „K cílům pastorálky,“ in *Teologické texty*, roč. 7, 1996, č. 2, s. 61–62; z protestantského hlediska srov. např. J. SMOLIK, *Pastýřská péče*, Praha, Kalich 1991, s. 3–16, 233–253; z pravoslavného hlediska více P. KORMANIK, *Pravoslávne dušpastierstvo*, Prešov, PBF 1995, sv. 1, s. 3–55.

19. Srov. CONGRAGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *La formazione teologica dei candidati al sacerdozio*, Roma, 1976; M. MIDALI, *Teologia pastorale e pratica: Cammino storico di una riflessione fondante e scientifica*. Roma, 1991, s. 232–234, 320.

20. Srov. M. MIDALI, *Teologia pastorale e pratica*, s. 159–161, 185–188, 201, 208–209, 325n (K. Rahner, F. Klostermann, P. A. Liégé, G. Ceriani).

21. Srov. tamtéž, s. 223–229, 235–236, 237–239, 258–259, 265, 268–274, 322–344 (G. Otto, R. Zeffass, D. Rössler, A. Gröninger, N. Mette, P. M. Zulehner a většina severoamerických pastorálních teologů).

22. Srov. J. MÜLLER, *Pastoral-Theologie: Ein Handbuch für Studium und Seelsorge*, Graz, Styria, 1993, s. 15–33.

profesionalizace vede i ke kompetencím, které jsou viditelné a kontrolovatelné, protože podléhají soudu vlastních kolegů, kteří dohlíží i na kvalitu služeb.

Kritická funkce pastorální teologie založená na sociologických přístupech v současné době převažuje. Z důvodů metodologických se vymezuje vůči životu církve autonomně. To znamená, že usiluje o reflexi aktuálního stávání se církví, o definici zákonů a modelů církevní praxe, o uvádění aktuálního kontextu do konkrétní souvislosti. Tento kontext se vztahuje k historicky a kulturně podmíněné církevní praxi. Tato »velká« pastorální teologie opouští »malou« pastorální teologii bezprostřední praxe a stává se světem uzavřeným do sebe. Je třeba nastolit otázku způsobu překonání propastného rozdílu mezi reflexí, ústící do zásadních teoretických východisek pastorální teologie, a reflexí umožňující a inovující tvořivost samotné praxe.

PASTORÁLNÍ TEOLOGIE JAKO »TEOLOGIE ŽIVOTA«

Každodenní život i mimořádné okamžiky se stávají základem »teologie života«. Život je základním pojmem pastorální teologie.²³ Lze jej definovat pouze analogicky v souvislosti s životem Božím (život Boží sám o sobě a život Boží v člověku). Každá definice života si musí být vědoma své omezené schopnosti obsáhnout předmět své výpovědi. Boží a lidský život nelze vysvětlit abstraktně, na teoretické rovině. Teoretické otázky lidského osudu a filozofie lidského života nemohou zbavit nikoho zaujatosti pro konkrétní lidskou existenci. To plně odpovídá biblické tradici. Pojem života obsahuje myšlenku hluboké jednoty živé bytosti, v kontrastu s naším rozlišením života fyzického, intelektuálního nebo duchovního. V myšlence života jsou dále obsaženy pojmy pohybu a činnosti, napětí celé bytosti, oživené silou. K pojmu života se váže myšlenka plnosti a intenzity, mnohosti, dokonalosti a plnosti.

Podle Starého zákona nelze uvažovat o plnosti života a nepočítat s Bohem. Pravý a úplný život je dán postojem člověka vůči Božím přikázáním.²⁴ „Bůh je živá bytost a Bůh nás zve k věčnému životu. Hluboký smysl pro život ve všech jeho formách a velmi čistý smysl pro Boha nám od začátku Bible zjevují, že život, který člověk horlivě vyhledává neúnavnou nadějí, je posvátný dar, v kterém Bůh zářivě ukazuje své tajemství a svoji štědrost.“²⁵ Život je něco drahocenného, křehkého a posvátného. Ježíš Kristus je ten, kdo život ohlašuje, přináší a umožňuje. Skutečný život je možný jen v Kristu, protože v něm i smrt je pohlčena životem.²⁶ „Už nežiji já, ale žije ve mne Kristus“ (Gal 2, 20).

Tento život se projevuje trojím způsobem: stvořením, vykoupením a posvěcením. Praxe církve stojí i dnes před stejnou otázkou jako v minulosti: Jak tento život uskutečnit u jednotlivce i ve společenství? Pastorage tíhne k novým formám uskutečnění Božího života v člověku. Podložit toto směřování pastorálně-teologicky orientovanou a přesvědčující teorií je mimořádně obtížné dnes jako v minulosti. Vyžaduje změnu obrazu církve o sobě samé, vyžaduje kontakt s místem, kde lidé žijí, změnit

23. Tamtéž, s. 27–29.

24. Srov. F. MICHAELI, „Život,“ in J.-J. VON ALMEN a kol., *Biblický slovník*, Praha, Kalich 1987, s. 349–351.

25. X. L. DUFOUR, *Slovník biblické teologie*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1990, s. 1625.

26. Tamtéž, s. 1628–1631.

formy života církve, jazyk a styl. Tato změna se uskuteční pouze za předpokladu, že potřebná kritika se stane všem srozumitelná a nezavede jednotlivé skupiny do »vnitřní emigrace«, která může mít i rozkladné a zhoubné důsledky.

Nové klima v pastoraaci souvisí s odvahou žít s Bohem v Ježíši Kristu. Život je nerozdělený, tvoří jeden celek, jednotu života Božího a lidského. Praxe církve, dotýkající se života, se musí vyvarovat jednostranného pohledu na spásu ve smyslu »život po smrti«, i výlučné pozornosti »na život před smrtí« nebo na dosažení »životního úspěchu«. Plnost života se neustále rodí, začíná, rozvíjí, předjímá budoucnost a integruje minulost, prožívá napětí »již ano, ještě ne«. Je zároveň minulostí, přítomností a budoucností věčné Boží spásy, přináší záchranu Boží přítomnosti a svobodné součinnosti člověka s Bohem.

Pastorace staví na očekávání druhých. Kde se rodí očekávání božsko-lidského života, tam je pastorace možná. Pastorace je pak hledáním a zpřístupněním cest, kterou vedou k naplnění očekávání života s Bohem. Překonává povrchnost běžných stereotypů a mechanických návyků, vede k nové orientaci v dějinách vlastního života, včetně utrpení, zkušenosti viny, nesnesitelnosti života v hříchu a smrti. Uskutečňuje se pozváním, zvěstováním, katechezí, iniciací, vzděláváním, charitou, liturgií, animací, vytvářením struktur dialogu a komunikací. »Život je důležité klíčové slovo. Zájmem a cílem pastorální teologie je formulovat opci takového života, jak jej Bůh chtěl a zaslíbil, a přispět k jejímu uskutečnění.«²⁷

Pastoraci nelze redukovat na psychologicky a sociologicky orientovanou pomoc člověku, není ani pouhou manažerskou schopností v pastoraaci činných věřících nebo jen zlepšující se organizací pastorační práce. Tyto prvky, i když netvoří nejvlastnější jádro, přirozeně obsahovat musí. Jádro pastorace tvoří proměna člověka, umožňující život s Bohem. Přináší osobní i komunitní odpovědi víry rozvíjejícího se života a doprovází veškeré rozhodování člověka.

ÚKOLY PASTORÁLNÍ TEOLOGIE V BLÍZKÉ BUDOUCNOSTI

Pastorální teologie se jako »teologie života« odklání od pojetí vytyčeného Rautenstrauchem. Definoval ji jako souvislé vyučování ve všech oblastech pastorace a duchovní správy. Cílem univerzitní výuky se stala příprava kněžstva k úkolům, které určovaly potřeby modernizace státu: Vybudovat moderní společnost, stát a církev. Jednostranné je i to pojetí pastorální teologie, jež si klade za cíl popisovat, analyzovat a plánovat veškeré pastorační jednání, instituce a vzdělávání. Pastorální teologie rovněž nevyčerpá svůj úkol vytyčováním kritérií kompetence jednotlivců a kritickým hodnocením praxe církve.

Pastorální teologie interpretuje souvislost života jako života s Bohem. Neomezuje se pouze na jednání církve či jednotlivých jejích aktivit. Jejím předmětem je jednání křesťana s odkazem na spásu a zaslíbení daná Bohem. Proto patří k pastorální teologii dějiny (paměť), společenské souvislosti (vztahy) a vazby (láska). Pastorace se pohybuje vždy na hraně mezi změnou a kontinuitou. Změna je důsledek odpovědi víry

27. J. MÜLLER, *Pastoral-Theologie*, s. 26.

a kontinuita obsahuje dějinnou formu této odpovědi. Je dialogem mezi ortodoxií a ortopraxí. Pastorální situace se stává významným pramenem teologickým.

Pastorální teologie se bude muset více ptát na to, co si vyžaduje celistvé pojetí života a jak je možné jej dosáhnout. Všechny projevy života se musí stát centrem systematické pozornosti pastorálních teologů. Nebude stačit jen teologie, která bude »vědět«, co církev má dělat správně a dobře, co je nutné a potřebné pro její život. Pastorální teologie musí život utvářet vnímáním skutečnosti – Božího života v člověku, jaký je a má být, jednoznačně předkládat k rozhodnutí.

I nereflektovaný život je hodnotou (lidová zbožnost). Pastorační přivádí k osvobozujícímu prostoru, otevřenému evangelnímu zvěstování. Zachraňuje člověka před ztotožněním se s rytmem světa. Napomáhá tážajícím a hledajícím odhalit Boží život. Pastorální teologie vede k dialogu utvářejícímu život, a proto uvádí do teologie dějin. Dějiny člověka se stávají dějinami spásy. Boží život objímá vše: pozemský život, krásu, naději, utrpení, život i smrt. Pastorální teologie je reflexí života proniknutého vírou a tíhnoucího k racionálnímu pochopení praxe. Jedná se o teologii vázanou na racionalitu, reflektuje víru, věřícího, porozumění víře a činnosti z víry. Taková teologie vyžaduje odvahu spojit tajemství Boží s porozuměním Boha »nyní a zde«. Stává se pokračováním základního aktivního postoje Božího, projeveného v Ježíši Kristu, který přišel, aby zachránil to, co zahynulo.²⁸

Odpovídat na otázky dnešních lidí je povinností teologie. Z tohoto hlediska lze pastorální teologii chápat jako teologii nových odpovědí víry na zjevení Boží v podmínkách světa pro naši každodenní praxi. Vždy v sobě zahrnuje společenství věřících a jejich život ve světě. Úkolem pastorální teologie je doprovázet křesťana odpovědí víry v jeho každodenním životě, tzn. teologicky podloženým konceptem jeho života v církvi a ve světě.

28. Tamtéž, s. 32–33.